

Josep Massot i Muntaner, historiador de la literatura popular catalana

Josep Massot i Muntaner, historian of Catalan folk literature

CARME ORIOL

Universitat Rovira i Virgili, Espanya

carme.oriol@urv.cat

<https://orcid.org/0000-0002-1785-3451>

Citació: Oriol, Carme (2022). Josep Massot i Muntaner, historiador de la literatura popular catalana. *Ítaca. Revista de Filologia*, (13), p. 17-28. <https://doi.org/10.14198/ITACA2022.13.01>

Resum: L'article se centra en la figura de Josep Massot i Muntaner com a estudiós de la literatura popular catalana i té per objectiu traçar una panoràmica sobre l'activitat que hi ha dut a terme. Sense voluntat d'exhaustivitat, en l'article s'hi comenten les línies d'interès que ha desenvolupat al llarg de la seva vida en aquesta branca del coneixement i s'hi detallen les publicacions que ha realitzat. S'hi tracta de manera especial la important tasca desenvolupada en la recuperació, l'estudi i la difusió del fons de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Així mateix, s'hi analitza la seva vessant d'activista cultural, de promotor i impulsor d'iniciatives de suport a la literatura popular catalana i de divulgador de la tasca duta a terme per diversos autors dels territoris de llengua i cultura catalana i de les seves obres.

Paraules clau: Josep Massot i Muntaner, català, cançó, història, literatura, popular.

Abstract: This paper focuses on the figure of Josep Massot i Muntaner as a scholar of Catalan folk literature and aims to provide an overview of the activity he has carried out. Without wishing to be exhaustive, the paper discusses the lines of interest he has pursued throughout his life in this branch of knowledge and details the publications he has produced. Special mention is made of the important work carried out in the recovery, study and dissemination of the Obra del Cançoner Popular de Catalunya collection. It also analyses his work as a cultural activist, as a promoter of initiatives in support of Catalan folk literature, and as a disseminator of the work carried out by various authors from the Catalan-speaking territories and their works.

Keywords: Josep Massot i Muntaner, Catalan, song, history, literature, folk.

Rebut: 08/6/2022, **Acceptat:** 29/06/2022

INTRODUCCIÓ¹

Les persones que ens dediquem a l'estudi de la literatura popular hem trobat en Josep Massot el referent i el model que ens ha permès de connectar el nostre present amb tota una tradició d'estudis folklòrics que la guerra civil i la posterior dictadura van invisibilitzar.² Josep Massot, com a historiador de la literatura popular catalana, ha sabut transformar la seva curiositat i passió per aquesta branca del coneixement en una obra extensa, rigorosa i profunda, i ha contribuït, així, a enriquir notablement la recerca en aquesta disciplina.

En els darrers anys i, en part, com a conseqüència d'alguns dels homenatges que se li han dedicat en reconeixement de la seva llarga i fructuosa trajectòria, s'han publicat treballs que tracten aquesta vessant de la seva recerca. Entre ells, cal destacar, en primer lloc, l'ampli i documentat estudi de Josep Temporal, «Josep Massot i Muntaner», inclòs en el llibre *Història de la literatura popular catalana*, publicat a cura de Carme Oriol i Emili Samper (2017). L'estudi constitueix el treball de síntesi més complet dels publicats fins ara sobre Josep Massot i la literatura popular catalana. Hi tracta tres aspectes fonamentals. En primer lloc, el seu vessant d'investigador i d'impulsor cultural; en segon lloc, la seva aportació a la recerca folklòrica dedicada, sobretot, a la cançonística, a la figura d'Antoni Maria Alcover i a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya; i, finalment, la seva tasca com a editor d'obres d'interès folklòric.

D'un abast més específic són alguns dels treballs inclosos en el llibre *El monjo, l'historiador i l'editor. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*, publicat a cura de Jordi Manent (2021). Aquests treballs, realitzats per diversos investigadors, són: «El meu Josep Massot: entre les balades tradicionals i la catalanística internacional» d'August Bover (MANENT: 2021, 311-315), «Massot i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» de Joan Veny (MANENT: 2021, 317-324), i «L'edició dels materials de l'Obra del Cançoner aplegats a les Pitiüses» d'Isidor Marí (MANENT: 2021, 325-331).

Altres estudis, dedicats al conjunt de la seva obra, aporten també informació valuosa sobre la immensa activitat realitzada en el camp de la literatura popular per aquest estudiós infatigable. Entre ells, són de referència dos llibres de caràcter biogràfic, resultat d'entrevistes realitzades a Josep Massot: *Saviesa i compromís. Nou entrevistes a Josep Massot i Muntaner* a cura d'August Bover i de Manuel Llanas (MASSOT: 2015) i *Josep Massot i*

1. Aquest treball forma part del projecte PGC2018-093993-B-100 (MCIU/AEI/FEDER, UE), finançat pel Ministeri de Ciència, Innovació i Universitats, i s'emmarca en les activitats del Grup de Recerca Identitats en la Literatura Catalana (GRILC) (2017 SGR 599).

2. El dia 13 de desembre de 2021 va tenir lloc a l'Institut d'Estudis Catalans l'acte d'homenatge a Josep Massot i Muntaner amb motiu dels seus 80 anys. Els havia complert feia una mica més d'un mes, el 3 de novembre. En el marc d'un acte sobri i emotiu, hi va haver una taula rodona que presentava les diverses facetes de la seva extensa trajectòria. En aquest article prenc com a base el breu text que vaig preparar per a la taula rodona i l'amplio i el documento per donar-li la forma que requereix aquesta publicació.

Muntaner. *El combat per la història* de David Ginard (2021). També és de consulta obligada el capítol «Biobibliografia del Dr. Josep Massot i Muntaner» del llibre *De València i Mallorca* (MASSOT: 2017), a càrrec de Vicent Simbor, realitzat amb motiu de la investidura de Josep Massot com a Dr. Honoris Causa per la Universitat de València el 15 d'abril de 2016, i que conté els treballs: «Petita història personal» (MASSOT: 2017, 53-62), escrit per Josep Massot; i «Perfil biogràfic» (MASSOT: 2017, 63-69) i «Bibliografia» (MASSOT: 2017, 71-122) a càrrec de Rafael Roca. També d'aquest darrer autor és la «Bibliografia de Josep Massot i Muntaner» inclosa en el llibre *El monjo, l'historiador i l'editor. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*, publicat a cura de Jordi Manent (2021, 441-540).

L'INTERÈS PER LA LITERATURA POPULAR

Nascut a Palma el 3 de novembre de 1941, just en els primers anys de la postguerra, Josep Massot va tenir contacte amb la literatura popular des de molt petit. Com ell mateix va explicar en diverses ocasions, va aprendre a llegir en català, sense que ningú li ensenyés, amb les *Rondaies mallorquines* de Mossèn Alcover (MASSOT: 2015, 66; TEMPORAL: 2017, 145; GINARD: 2021, 23). De petit també va viure de forma directa l'experiència de la cançó improvisada dels glossadors, tal com explica i exemplifica David Ginard (2021, 25) a partir del record que Josep Massot tenia d'una glossa referida al seu pare, aleshores metge de Pòrtol. La glossa, creada per un home del poble, feia al·lusió a un petit incident que va protagonitzar el pare de Josep Massot quan anava a visitar uns malalts i va caure del ciclomotor. Deia així: Es metge Massot / ha caigut des motoret, / ha rossegat un poquet / i s'ha fotut es nassot.

A més, en la seva família hi havia una coneixença i una especial sensibilitat cap a la literatura popular. Així, l'avi, el músic i compositor Josep Massot i Planes (1876-1943), fill del també músic Guillem Massot i Beltran (1842-1900), va aconseguir recopilar una important col·lecció de cançons populars de Mallorca. Havia començat la recerca l'any 1909, i ja l'any següent, el 1910, va presentar el material recollit fins aleshores al concurs de cants i danses convocat l'any anterior per la Reial Acadèmia de Belles Arts de Madrid. El recull, titulat *Colección de Cantos, Bailes y Tocatas populares de la provincia de Baleares* (lema: «Qui canta, sos mals espanta»), no va guanyar, però, tot i això, va ser considerat un dels tres millors treballs presentats al concurs (MASSOT: 2003a, 258). Al llarg de la seva vida, Massot i Planes va continuar completant i millorant el seu cançoner i el va tornar a presentar a Madrid, al Concurs Nacional de Música de l'any 1932. Aquesta vegada, amb el treball titulat *Cancionero de Baleares*, va aconseguir guanyar el primer premi (MASSOT: 2003a, 260).

Aquestes i altres influències van afavorir en Massot l'interès per l'estudi de la literatura popular des de molt jove. Així, a final dels anys cinquanta i principi dels seixanta del segle XX, quan estudiava Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona, va treballar sobre el cançoner popular mallorquí a partir de les cançons recopilades pel seu avi i en va preparar, com ell mateix diu, «una colla de volums que havien de sortir publicats a València» (GINARD: 2021, 52). Però circumstàncies editorials no ho van fer possible i, finalment, gràcies al seu impuls, el *Cançoner Musical de Mallorca* es va poder publicar a Palma el 1984. Massot, en el pròleg «Josep Massot i Planes i la cançó popular», que va fer per al llibre

(MASSOT I PLANES: 1984) i que va reproduir l'any 2003 en el volum *Escriptors i erudits contemporanis. Tercera sèrie*, fa un esbós biogràfic del seu avi i explica la tasca que va dur a terme com a col·lector i harmonitzador de cançons populars. El llibre, però, només inclou una part de les cançons. Concretament, les que formen el recull *Colección de Cantos, Bailes y Tocatas populares de la provincia de Baleares* de 1910, però aquesta vegada amb les notes i les introduccions traduïdes al català. Massot tenia intenció de publicar altres volums amb la resta de cançons recollides pel seu avi, però la intensa tasca de recerca i d'edició que va haver de realitzar, uns anys més tard, amb els materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya el van dur a ajornar un projecte que ja no va poder reprendre (MASSOT: 2003a, 263-264).

A principi dels anys setanta, Massot va fer classes a la Universitat de Barcelona. Va col·laborar amb el Dr. Antoni Comas i va impartir dos cursos sobre la cançó popular. La seva bona formació universitària va propiciar unes classes excel·lents i una recerca de qualitat. Tal com explica Josep Temporal (2017, 145) va publicar estudis sobre la poesia tradicional catalana, el romancer balear, la cançó «els Segadors» i la poesia popular i la Renaixença. Sobre la temàtica de la cançó «els Segadors», cal destacar «“Els Segadors”, de cançó popular a himne patriòtic» (MASSOT: 1983), del qual en va fer una nova edició revisada el 1993 i encara una altra el 2012 dins d'*Escriptors i erudits contemporanis, Onzena sèrie; i Els Segadors. De cançó popular a himne nacional de Catalunya* (MASSOT: 2014a). Sobre la poesia popular i la Renaixença, cal destacar l'article que amb aquest mateix nom es va publicar a la revista *Caplletra* (MASSOT: 1988).

Massot també va contribuir notablement a explicar la tasca duta a terme per folkloristes com Marià Aguiló, Antoni M. Alcover, Maria Antònia Salvà, Jacint Verdaguer, Rafael Ginard i Bauçà, Josep Massot i Planes, Andreu Ferrer i Ginard, Joan Sala i Salarich, Baltasar Samper, Palmira Jaquetti i molts d'altres. En alguns casos ho va fer a través de pròlegs i d'introduccions a obres d'aquests autors. En altres casos, va elaborar articles o va fer edicions acurades sobre alguna de les seves obres. Amb relació a Marià Aguiló com estudiós de la literatura popular va publicar: *Cançonetes mallorquines recollides per Marià Aguiló* (MASSOT: 1985b) i *Els viatges folklòrics de Marià Aguiló* (MASSOT: 2002), que reproduïx la conferència que va pronunciar el dia 6 de juny de 2002 en l'acte d'ingrés a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. També són de referència els extensos estudis «Marià Aguiló, col·lector de cançons populars» (MASSOT: 1980), «Marià Aguiló i la poesia popular» (MASSOT: 1981) i «Marià Aguiló i la descoberta de la poesia popular» (MASSOT: 1997).

Sobre Antoni M. Alcover, va publicar els treballs «Antoni M. Alcover, amic i deixeble de Marià Aguiló» (MASSOT: 1985a, 55-76) i «Antoni M. Alcover i les rondalles» (MASSOT: 1985a, 77-111) en el llibre *Antoni M. Alcover i la llengua catalana* (1985a), format per nou capítols, cadacun dels quals correspon a un estudi publicat anteriorment per Massot sobre Antoni M. Alcover i la seva obra, que en aquesta ocasió actualitza. Aquest llibre monogràfic va ser realitzat amb motiu del II Congrés Internacional de la Llengua Catalana. El primer estudi, que en forma de resum havia llegit a Manacor el 13 d'octubre de 1979, per encàrrec de l'Obra Cultural Balear, en les Festes populars de cultura Pompeu Fabra, va ser publicat íntegrament a la revista *Randa* el 1983 (núm 14, p. 93-107). El treball tracta sobre la relació, cordial i estreta, que van mantenir Marià Aguiló i Antoni M. Alcover, però, alhora, i precisament pel fet d'estar construït sobre la base d'un discurs oral, conté

alguna referència biogràfica del mateix Massot. Així, per exemple, esmenta la seva relació amb la literatura popular i el folklore des de molt petit, comentada anteriorment.

Com molts altres centenars o milers de mallorquins, vaig aprendre a llegir la nostra llengua —quan encara quasi no tenia ús de raó— gràcies a les *Rondaies mallorquines* de mossèn Alcover i més tard, als catorze o quinze anys, em vaig iniciar en els secrets de la literatura medieval a través de les pulcres edicions en caràcters gòtics fetes per Marià Aguiló, i en el món meravellós de la poesia tradicional a través del seu *Romancer popular de la terra catalana*, de la mateixa manera que descobria molts altres aspectes del folklore mallorquí a través de les *Contarelles* d'Alcover, sobretot *Corema*, *Setmana Santa i Pasco*» (MASSOT: 1985a, 56-57).

El segon estudi, publicat, anteriorment, a la revista *Lluc* el 1982 (setembre-octubre, 12-14), tracta sobre l'interès d'Alcover per la recollida i la publicació de les rondalles mallorquines i la recepció que van tenir. A més, l'estudi incorpora dos annexos nous, no inclosos en l'estudi de la revista *Lluc*, que reproduïen dos articles poc coneguts d'Antoni M. Alcover: (1) «Com he fet mon "Aplec de rondaies mallorquines"», publicat el 1931 a la revista *Zeitschrift für Romanische Philologie* (vol 51, p. 94-111); i (2) «Aclariments a un article de Llorenç Riber» publicats a *La Veu de Catalunya* el 1925 (15 d'octubre, p. 2).

En el llibre *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània* (1993), Massot va incloure dos capítols que contenen informació valuosa per als estudis de literatura popular. D'una banda, el capítol 3, «Cartes d'Antoni M. Alcover a Marià Aguiló» (MASSOT: 1993, 38-47), publicat el 1989 a *Els Marges* (núm. 38, p. 81-90), completa i reforça algunes de les afirmacions contigües a l'article «Antoni M. Alcover, amic i deixeble de Marià Aguiló» (MASSOT: 1985a, 55-76). D'altra banda, el capítol 7, «Maria-Antònia Salvà, col·lectora de cançons populars i traductora de Mistral» (MASSOT: 1993, 85-109), publicat el 1981 amb el títol «Un altre epistolari de Maria-Antònia Salvà» a la *Miscel·lània Pere Bohigas* (vol. 1, p. 219-242), permet conèixer la participació que va tenir la família Salvà en la missió d'arreglada de cançons populars que van dur a terme Baltasar Samper i Josep M. Casas Homs els mesos d'agost i setembre de 1925 a Mallorca per comanda de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. La memòria de la missió i una selecta de materials va ser publicada per Josep Massot el 1996 amb el títol «Memòria de la missió de recerca de cançons i músiques populars realitzada per Baltasar Samper i Josep M. Casas Homs per terres de Mallorca del 17 d'agost al 16 de setembre de 1925, per comanda de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (MASSOT: 1993-2011, vol VI, p. 291-387).

L'OBRA DEL CANÇONER POPULAR DE CATALUNYA

L'aportació més important de Josep Massot als estudis de literatura popular catalana, tant des del punt de vista qualitatiu com quantitatiu, és la recuperació, l'inventari i la difusió de l'immens fons documental de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, format per més de 180.000 documents. Aquest ambiciós projecte, impulsat i finançat pel mecenes Rafael Patxot i Jubert, es va gestar el 1921, es va iniciar el 1922 i es va desenvolupar de forma molt eficient fins que es va haver d'interrompre amb l'esclat de la guerra civil espanyola. Durant la postguerra, els materials que s'havien aplegat no van ser accessibles als

investigadors, ja que en la seva major part es trobaven a Suïssa, on Patxot els havia dut per tal de preservar-los. Les primeres gestions per localitzar-los les devem a Josep Massot. Les va fer l'any 1979, després del congrés de l'Associació Internacional de Llengua i Literatura Catalanes (AILLC) celebrat a Andorra i Barcelona; uns anys més tard, concretament el 1991, el fons, que es trobava en part a Suïssa i en part a Barcelona, va ser cedit per la família Patxot a l'Abadia de Montserrat. A partir d'aquí, Massot es va ocupar d'ordenar-lo i d'inventariar-lo. A continuació, entre 1993 i 2011, va editar a les Publicacions de l'Abadia de Montserrat una part representativa d'aquests Materials en 18 volums (del 4 al 21), amb uns índexs onomàstics i topònims molt útils (MASSOT: 1993-2011).

Aquests volums dels *Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya* i la reedició els anys el 2013 i 2014 dels tres volums que s'havien publicat abans de la guerra civil espanyola, amb els complements i estudis que Massot ha anat publicant sobre el tema, com el treball «Complement al Dietari de l'Obra del Cançoner Popular (1939-1954)» (MASSOT: 2016b) o els inclosos en les sèries «Escriptors i erudits contemporanis» (1996-2013) i «A la ciutat dels llibres» (2015-2021), constitueixen una font d'informació de primer nivell, i fan que el conjunt d'aquesta obra sigui comparable, per a la literatura popular catalana, al que representa el *Diccionari català-valencià-balear* d'Antoni M. Alcover i Francesc de Borja Moll per a la lexicografia o l'*Onomasticon Cataloniae* de Joan Coromines per a l'onomàstica.

La majoria d'estudis inclosos en les sèries «Escriptors i erudits contemporanis» (1996-2013) i «A la ciutat dels llibres» (2015-2021), d'extensió molt diversa, són sovint versions actualitzades d'estudis publicats anteriorment, tal com el mateix Massot documenta en les respectives notes. Dels estudis publicats a «Escriptors i erudits contemporanis» cal destacar, entre d'altres, els següents: «Inventari del Refranyer Aguiló» (MASSOT: 2010: 35-106), «Rafael Patxot i el Llegendari Popular Català» (MASSOT: 2010: 139-149), «Joan Sala i Salarich i el cançoner popular» (MASSOT: 2010: 151-156), «Andreu Ferrer i Ginart i les llegendes de les Balears» (MASSOT: 2010: 157-163), «La Masia Mariona, "univers Patxot" i seu del Parc Natural del Montseny» (MASSOT: 2010: 251-254).

Entre els estudis publicats a les sèries «A la ciutat dels llibres», cal destacar «Les vicissituds de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya entre el 1936 i el 1954» (MASSOT: 2016a, 15-75) que explica les circumstàncies que van envoltar la preservació del fons de l'Obra del Cançoner durant la guerra civil i els primers anys de la postguerra, amb el litigi que va mantenir Rafael Patxot amb els responsables de l'Orfeó Català per la propietat del fons documental i que va guanyar finalment Patxot; l'estudi inclou el Dietari de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya (1939-1954) que havia estat publicat a la Miscel·lània Jordi Bruguera (MASSOT: 2016b). També és de referència el treball «Noves aportacions a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (MASSOT: 2019: 61-74), en el qual Massot descriu i inventaria els nous materials que van arribar a Montserrat el 2016 procedents de Suïssa. Entre aquests materials hi ha la notícia de la missió voluntària que Palmira Jaquetti va realitzar a l'hospital de la Santa Creu i Sant Pau i a Tona els anys 1936 i 1937, quan la qui va ser la col·laboradora més prolífica de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya s'estava recuperant d'una malaltia greu que la va mantenir hospitalitzada durant gairebé tres anys.

El 2021 aquesta tasca de divulgació del fons de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya es va veure augmentada amb la publicació del llibre *Caçadors de cançons. Les missions de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya 1920-1940* (MASSOT: 2021b), que inclou

una descripció de cadascuna de les missions i una àmplia selecció de les fotografies més representatives que s'hi van fer.

La immensa tasca duta a terme per Massot en la recuperació i la salvaguarda de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya li va ser reconeguda el 1997 amb el Premi Nacional de Cultura Popular atorgat per la Generalitat de Catalunya. El premi se suma a molts altres, com la Creu de Sant Jordi (1996) o el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes (2012). Josep Massot, en el parlament pronunciat amb motiu de la recepció d'aquest darrer premi, el 29 de maig de 2012, va dir la següent frase que la Institució de les Lletres Catalanes va reproduir en una targeta commemorativa: «Penso que és molt més útil treballar per als altres que no treballar per a un mateix». La frase és molt significativa ja que il·lustra, efectivament, el caràcter generós de Josep Massot, una qualitat de la seva personalitat que va manifestar al llarg de tota una vida dedicada a la recerca i que va servir d'estímul i motivació a altres investigadors.

A més de la tasca d'edició, estudi i divulgació dels materials que formen l'arxiu de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, Massot ha dedicat estudis generals, com «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (MASSOT: 2005), i també estudis sobre alguns dels protagonistes d'aquest important projecte. En són un exemple: *Rafael Patxot i Jubert. El savi, el mecenes, el patriota* (MASSOT: 2014b), dedicat a qui en va ser el mecenes i l'impulsor; «Baltasar Samper i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (MASSOT: 1994) i «Baltasar Samper, de l'Obra del Cançoner a França i a Mèxic» (MASSOT: 2020a, 69-118); «Joan Tomàs i Esteve Albert dins l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya» (MASSOT: 2004); i «Higini Anglès i Rafael Patxot i Jubert» (MASSOT: 2021a, 17-38).

Així mateix, Massot també ha dedicat articles a estudiar la tasca que es va dur a terme en diversos territoris, entre els quals cal mencionar «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i Sardenya» (MASSOT: 1998), «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i les terres valencianes» (MASSOT: 2016c) i «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya a les Pitiüses» (MASSOT: 2020a, 209-211).

L'ACTIVISME CULTURAL

La trajectòria de Josep Massot, a més de la vessant investigadora, ha tingut també una vessant d'activisme cultural. En el terreny de la literatura popular catalana, ha impulsat publicacions per donar a conèixer obres, en la majoria dels casos difícils de trobar, a través de les Publicacions de l'Abadia de Montserrat, una editorial que va dirigir des de 1971. En el llibre *Història de la Literatura Popular Catalana* s'indiquen algunes d'aquestes publicacions. En són un exemple: les *Rondalles* de Jacint Verdaguer, publicades l'any 1905 per l'editorial l'Avenç i incloses, posteriorment, en l'edició popular de les *Obres completes* de *La Il·lustració Catalana*; les rondalles de Valeri Serra i Boldú publicades en les col·leccions «Biblioteca Serra d'Or», «Club de Butxaca» i «La Xarxa»; i el *Folklore de la pagesia*, també de Valeri Serra i Boldú, aparegut en forma d'articles publicats a la revista *Agricultura* els anys 1918, 1919 i 1923. A part d'aquestes publicacions, són de referència les col·leccions «Obra del Cançoner Popular de Catalunya», que ha publicat divuit volums de materials entre 1993 i 2011; la «Biblioteca Valeri Serra i Boldú», que publica cada any l'obra guanyadora del premi Valeri Serra i Boldú de Cultura Popular; i «Contes i Llegendes» que aplega un conjunt de llibres de caràcter divulgatiu sobre aquesta temàtica (ORIOL: 2017, 197-198).

A més, Massot també ha donat suport a moltes iniciatives, sorgides des d'àmbits diversos, destinades a promoure l'estudi de la literatura popular catalana. Entre elles, i per posar-ne alguns exemples significatius, se'n poden destacar tres. En primer lloc, la implicació en la creació i en la posterior consolidació del premi Valeri Serra i Boldú de Cultura Popular. El mateix Massot, en l'estudi «Isidor Cònsul, de "Serra d'Or" a la Societat Verdaguer», explica la gestació i l'evolució del premi des que l'any 1988 Isidor Cònsul va contactar amb ell per explicar-li la idea, proposar-li la publicació que se'n derivés i demanar-li la participació en el jurat (MASSOT: 2011, 161-162). El premi es va convocar per primera vegada el 1989 i, des d'aleshores, amb una periodicitat anual, s'ha mantingut fins a l'actualitat.

En segon lloc, l'acceptació de formar part en el comitè científic de la revista *Estudis de Literatura Oral Popular*, creada el 2012 des de l'Arxiu de Folklore de la Universitat Rovira i Virgili amb l'objectiu de divulgar la recerca en l'àmbit de la literatura oral popular entesa, des d'una perspectiva actual, en el sentit de comunicació artística interactiva (ORIO: 2017, 190).

En tercer lloc, la contribució a la consolidació del Grup d'Estudis Etnopoètics de la Societat Catalana de Llengua i Literatura (Institut d'Estudis Catalans), constituït formalment a la Universitat Rovira i Virgili el 1995 per iniciativa de Carme Oriol i Josep M. Pujol. Massot va ser membre d'aquesta xarxa de recerca en literatura popular i va facilitar la realització de la cinquena trobada del grup, que amb el títol «Etnopoètica: Incidència, difusió i comunicació en el món contemporani», es va celebrar a Montserrat l'any 2009. En aquesta trobada, Massot va pronunciar la ponència «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya a Montserrat». El grup ha mantingut la seva activitat de forma ininterrompuda fins a l'actualitat (ORIO: 2017, 191-192).

LA VOLUNTAT DE PRESTIGIAR LA DISCIPLINA

Josep Massot ha tractat molt sovint temes de literatura popular en conferències, ponències i també actes solemnes, amb la qual cosa ha contribuït a augmentar el prestigi de la disciplina. Així, per exemple, la «lectio» que va pronunciar en l'acte d'investidura de Doctor Honoris Causa per la Universitat de València el 15 d'abril de 2016 va versar sobre «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i les terres valencianes» (MASSOT: 2016c). En la mateixa línia, la conferència de l'acte inaugural de l'Any Palmira Jaquetti, que va tenir lloc a l'Ateneu Barcelonès el 3 de març de 2020, va tractar sobre «Palmira Jaquetti, folklorista». Aquest darrer tema el va desenvolupar de forma més extensa en l'article «Cartes de Palmira Jaquetti a Rafael Patxot i Jubert (1938-1939)» (MASSOT: 2020b).

El seu mestratge i la seva generositat també han contribuït a prestigiar la disciplina, ja que Massot ha estimulat la realització de moltes recerques. Ha sabut convidar els investigadors a realitzar estudis a partir d'informació que ell coneixia i els ha facilitat la informació necessària per dur-los a terme, com quan va comunicar l'existència entre els Materials de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya del «Rondallari Aguiló» a Jaume Guiscafrè i de «Les llegendes alacantines» recollides per Sara Llorens a Joan Borja. Fruit de la recerca realitzada per aquests invstigadors es van publicar els llibres *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductor* (GUISCAFRÈ: 2008) i *Les llegendes secretes de Sara Llorens. Llegendes alacantines* (BORJA: 2016).

En l'article «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques», publicat el 2003 a la revista *Llengua & Literatura*, Massot explicava els treballs que s'havien pogut

realitzar gràcies a les possibilitats que proporcionava l'important fons de l'Obra del Cançoner i deia: «Cal esperar que durant els pròxims anys els estudiosos continuaran aprofitant aquesta deu inexhaurible, on sempre és possible de trobar i de retrobar coses noves i velles» (MASSOT: 2003b: 561). Fins ara ha estat així. Cada dia són més les persones que coneixen aquest fons i cada dia hi ha més estudiosos engrescats a treballar-hi. Cal confiar que el 2022, que la Generalitat de Catalunya ha declarat Any del Cançoner Popular de Catalunya, l'interès per aquest important fons s'incrementi notablement.

Per la seva part, el Grup d'Estudis Etnopoètics, en la seva darrera assemblea, celebrada el 13 de novembre de 1921 a Girona, va acordar que el tema de la següent trobada, que tindrà lloc a Menorca els dies 4 i 5 de novembre de 2022, sigui «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Homenatge a Josep Massot i Muntaner» perquè, en definitiva, Josep Massot, amb la seva generosa i impagable tasca ha fet sempre allò que avui, en el llenguatge acadèmic, denominem recerca bàsica, és a dir, ha fet aquella recerca que demana moltíssimes hores de feina perquè constitueix una mena d'infraestructura d'investigació que esperona noves recerques.

CONCLUSIONS

La trajectòria de Josep Massot com a historiador de la literatura popular catalana mostra una activitat continuada i abundant al llarg de tota la seva vida, des dels seus primers treballs sobre el cançoner mallorquí, realitzats a finals de la dècada dels anys 50 del segle xx, quan estudiava Filologia Romànica a la Universitat de Barcelona, fins als darrers que va fer abans de contraure la malaltia que el va dur a la mort el 24 d'abril de 2022; entre aquests darrers treballs destaca per la seva intenció didàctica i divulgativa el llibre *Caçadors de cançons. Les missions de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya 1920-1940*, publicat el 2021.

Massot, en les seves recerques, tracta temes que abasten autors i obres del conjunt de les terres de llengua i cultura catalana, i en la seva obra s'observa un continu interès per l'actualització i la difusió de la recerca; així, en les diverses edicions d'alguns dels seus estudis hi aporta notes complementàries, precisions, dades noves i annexos que donen a aquests treballs una forma més completa i documentada.

La vessant de recerca de Massot es complementa amb la d'un activisme cultural que el va dur a impulsar publicacions i a donar suport a iniciatives diverses de promoció de la literatura popular catalana. Entre les tasques més importants que va dur a terme, destaca la seva implicació en la recuperació, l'inventari i la divulgació de l'important fons documental de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, en el qual hi va treballar de forma ininterrompuda des dels inicis de la dècada dels anys 90 del segle XX.

BIBLIOGRAFIA

- BORJA, Joan (2016): *Les llegendes secretes de Sara Llorens. Llegendes alacantines*, Alacant, Universitat d'Alacant, Departament de Filologia Catalana.
- GINARD I FÉRON, David (2021): *Josep Massot i Muntaner. El combat per la història*, Mallorca, Lleonard Muntaner.

- GUISCAFRÈ, Jaume (2008): *El rondallari Aguiló. Transcripció, catalogació i estudi introductor*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MANENT, Jordi (2021): *El monjo, l'historiador i l'editor. Homenatge a Josep Massot i Muntaner*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1980): «Marià Aguiló, col·lector de cançons populars», en J. BRUGUERA i J. MASSOT I MUNTANER (eds.), *Actes del Cinquè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 287-324.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1981): «Marià Aguiló i la poesia popular», *Estudis de llengua i literatura catalanes II*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 307-332.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1983) «“Els Segadors”, de cançó popular a himne patriòtic», en J. MASSOT I MUNTANER, S. PUEYO i O. MARTORELL, *Els Segadors, himne nacional de Catalunya*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, p. 7-30 [noves edicions revisades el 1993 i el 2012, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat].
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1985a): *Antoni M. Alcover i la llengua catalana*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1985b): *Cançonetes mallorquines recollides per Marià Aguiló*, Barcelona, Barcino.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1988): «La poesia popular i la Renaixença», *Caplletra*, núm. 5 (tardor), p. 51-71.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1993): *Llengua, literatura i societat a la Mallorca contemporània*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1993-2011): *Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Materials. Compilació i edició*, Vols. IV a XXI, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1994): «Baltasar Samper i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», en Salvador REBÉS (ed.), *Actes del Col·loqui sobre Cançó Tradicional. Reus, setembre 1990*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 23-27.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1997): «Marià Aguiló i la descoberta de la poesia popular», *Randa*, núm. 40, p. 51-70.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1998): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i Sardenya», en Paolo MANINCHEDDA (ed.), *La Sardegna e la presenza catalana nel Mediterraneo. I*, Càller, C.U.E.C., p. 397-405.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2002): *Els viatges folklòrics de Marià Aguiló*, Barcelona, Reial Acadèmia de Bones Lletres.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2003a): «Josep Massot i Planes i la cançó popular», *Escriptors i erudits contemporanis. Tercera sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 251-266 [publicat per primera vegada el 1984 com a pròleg al *Cançoner Musical de Mallorca* de Josep Massot i Planes].
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2003b): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, font de recerques», *Llengua & Literatura*, núm. 14, p. 549-561.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2004): «Joan Tomàs i Esteve Albert dins l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», en *Les cançons de Mataró. Cançons recollides a Mataró per Joan Tomàs i Esteve Albert en la Missió de Recerca de 1932-33 per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya*, a cura de Jaume ARNELLA, Mataró, Patronat Municipal de Cultura Els Garrofers ACP.

- MASSOT I MUNTANER, Josep (2005): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya», en Josep MASSOT (dir.) i Josep CRIVILLÉ (coord.), *El cançoner popular català (1841-1936)*, Barcelona, Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, p. 72-87.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2010): *Escriptors i erudits contemporanis. Novena sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2011): «Isidor Cònsul, de "Serra d'Or" a la Societat Verdguer», *Escriptors i erudits contemporanis. Desena sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 159-164.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2014a): *Els Segadors. De cançó popular a himne nacional de Catalunya*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2014b): *Rafael Patxot i Jubert. El savi, el mecenes, el patriota*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2015): *Saviesa i compromís. Nou entrevistes a Josep Massot i Muntaner*, a cura d'August Bover i de Manuel Llanas, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2016a): *A la ciutat dels llibres. Segona sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2016b): «Complement al Dietari de l'Obra del Cançoner Popular (1939-1954)», *Miscel·lània Jordi Bruguera, IV*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 123-161.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2016c): «L'Obra del Cançoner Popular de Catalunya i les terres valencianes», Llectio de Doctor «Honoris Causa» per la Universitat de València del Dr. Josep Massot i Muntaner, València, Universitat de València [reproduït al llibre *A la ciutat dels llibres. Segona sèrie*, 2016, 77-96].
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2017): *De València i Mallorca*, a càrrec de Vicent Simbor Roig, València, Universitat de València.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2019): *A la ciutat dels llibres. Tercera sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2020a): *A la ciutat dels llibres. Quarta sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2020b): «Cartes de Palmira Jaquetti a Rafael Patxot i Jubert (1938-1939)», *Estudis de Literatura Oral Popular / Studies in Oral Folk Literature*, núm. 9, p. 95-123 [reproduït amb algunes addicions a *A la ciutat dels llibres. Cinquena sèrie*, 2021, p. 39-80].
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2021a): *A la ciutat dels llibres. Cinquena sèrie*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (2021b): *Caçadors de cançons. Les missions de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya 1920-1940*, Barcelona, Publicacions de l'Abadia de Montserrat.
- MASSOT I PLANES, Josep (1984): *Cançoner Musical de Mallorca*, a cura de Baltasar Bibiloni i Llabrés i de Josep Massot i Muntaner, Palma de Mallorca, Caixa de Balears, «Sa Nostra».
- ORIOI, Carme (2017): «Cap a la renovació i la consolidació», en Carme ORIOI i Emili SAMPER (eds.), *Història de la literatura popular catalana*, Tarragona, Publicacions URV, p. 159-217.

CARME ORIOL

ORIOL, Carme & Emili SAMPER (eds.), *Història de la literatura popular catalana*, Tarragona, Publicacions URV.

TEMPORAL, Josep (2017): «Josep Massot i Muntaner», en Carme ORIOL i Emili SAMPER (eds.), *Història de la literatura popular catalana*, Tarragona, Publicacions URV, p. 144-158.